

Mistr Ei uvádí – Oskar Schlemmer:

Visionen einer neuen Welt

Tomáš Kubart

Ina Conzen, Staatsgalerie Stuttgart. *Oskar Schlemmer: Visionen einer neuen Welt*. München: Hirmer Verlag, 2014. 300 s.

[orientace]

Léta 2014 a 2015 jsou jako dvojčata zasvěcená osobnosti Oskara Schlemmera; alespoň v sousedním Německu. Ke sklonku roku 2014 uspořádala státní galerie Badenska-Württemberska¹ první umělcovu retrospektivní výstavu v Evropě po 37 letech,² k níž vydala obsáhlý katalog *Oskar Schlemmer; Visionen einer neuen Welt* (2014) a polemickou a mnohem kratší publikaci Anne Funck (2014). Berlínská režisérka Nicola Graef natočila v rámci propagace expozice stuttgartské státní galerie film *Oskar Schlemmer – Menschenbilder*. V červenci 2015 byl v Mnichově uveden Schlemmerův *Triadický balet*, v němž shodou okolností vystoupil česko-německý tanečník Ivan Liska.³

Tuto erupci zájmu o dílo mystika Bauhausu umožnilo, a nepřímou zapříčinilo, uplynutí sedmdesátileté lhůty,⁴ jež autor-

ským zákonem svazovala ruce kurátorů a galeristů. První pokus o veřejnou prezentaci své tvorby učinil Oskar Schlemmer sám již v roce 1933. NSDAP však výstavu ukončila těsně před vernisáží a Schlemmerova díla ukázala Německu až v rámci výstavy *Entartete Kunst* o čtyři roky později.

Švábsko-rýnský představitel „zvrhlého umění“ vytvořil natolik rozsáhlé dílo, že pojmout jej slovníkem současného kurátora, bude vždy nezbytně zkreslující. Z New Yorku byly zapůjčeny Schlemmerovy nejznámější práce, například ikonické *Die Bauhaustreppe* z Museum of Modern Art. Právě malba z roku 1931, jejíž předlohou byla fotografie T. Luxe Feiningera,⁵ stála také ve středu pošetilého dědičného sporu. Když o výpůjčku díla požádala v roce 2000 berlínská Neuen Nationalgalerie, uplatnil své dědičné právo na věhlasné plátno Schlemmerův vnuk Raman. MoMA si tedy v následujících letech vyobrazení Desavského schodiště Bauhausu pochopitelně střežila.

Tým Iny Conzen předkládá obsáhlý katalog *Oskar Schlemmer; Visionen einer neuen Welt* všem, kdo neměli to štěstí zhlédnout kardinální expozici, i všem historikům umění a divadla. Vznikl za spolupráce stuttgartské státní galerie, spolkové země

1 Státní galerie vložila do akcí spojených s výstavou neuvěřitelných 1,2 miliónu Eur, zemská vláda přispěla dalšími 775 000 Eur. Vypadá to jako nepoměr, ale roku 1998 prodala newyorská pobočka Sotheby's Schlemmerovo *Dokonalé setkání* (1928) za 1 487 000,- dolarů (tedy za 1 309 103,- Eur) (MELIKIAN 1998).

2 Vernisáž proběhla 20. 11. 2014.

3 Ivan Liska (nar. 1950), česko-německý tanečník, syn českého malíře Karla Lišky (1914–1987), v současnosti ředitel Bavorského státního baletu.

4 Již předchůdce nynější ředitelky stuttgartské státní galerie, Sean Rainbird, na tuto skutečnost veřejnost připravoval slovy: „Roku 2014 oslaví stuttgartská státní galerie znovuzrození Oskara Schlemmera na mezinárodní umělecké scéně.“ (FORSTBAUER 2014)

5 Theodore Lux Feininger (1910–2011) byl německo-americký fotograf a malíř.

Bádensko-Württembersko a nakladatelství Hirmer.⁶ V češtině dosud vyšla pouze jediná publikace představující českému čtenáři Schlemmerovu tvorbu. *Reálná(?) utopie: [Dopisy, deníky, texty]* (Arbor Vitae 2001) nabízí sice zajímavé detaily ze Schlemmerova osobního života, ale nejedná se o monografii. Zhodnocení jeho přínosu pro kulturní prostředí západní Evropy se nedočkáme. Desetistránkovou studii „Schlemmerovy performance v Bauhausu“ lze nalézt v *Disku* z roku 2007 (GAJDOŠ 2007: 118–127). Ve *Scénografii*, v níž se později objevilo ještě několik zmínek o Schlemmerovi, vyšel roku 1965 článek „Schlemmerovo setkání se Schönbergem, Scherchenem a Hindemithem“.⁷ Těmito zmínkami však česká teatrologie končí. Proto lze předkládanou publikaci srovnávat pouze s prostředím německojazyčným, v němž největší „kus práce“ v oblasti vědeckého zhodnocení vykonala spoluautorka katalogu Karin von Maur.

Recenzovaná kniha je katalogem k výstavě, jakostně ji však zrcadlí. Na tvorbě katalogu se podílelo šest tvůrců, převážně historiků umění a divadla. Ačkoliv z genderového hlediska je práce mohutně nevyvážená, kvalita jednotlivých sekcí díky vhodné zvolené editorce nevrávorá (pohlaví ostatně mívá pramalý vliv na odbornost). Udržet hodnotu publikace zaměřené na celistvé dílo jediné umělecké osobnosti nespočívá pouze ve vhodném počtu autorů, ale také v jejich odbornosti a sdělovacích

schopnostech. Úvodní slova Winfrieda Kretschmanna⁸ a Axela Nawratha⁹ představují konformní politickou rétoriku doyenů. Christiane Lange, ředitelka státní galerie, je teprve se svým zasvěceným úvodem onou „otevíratelkou“ knihy.¹⁰ Pět kapitol Iny Conzen, jež by vydaly na samostatnou monografii, je podrobným úvodem k problematice Schlemmerova mnohohrstevného talentu. Friederike Zimmermann snáší čtenáři obraz Schlemmera jako bytového tvůrce se zaměřením na dekorativní stěny.¹¹ „Nový člověk“¹² Birgit Sonny s podtitulem „aspekty tělesné kultury v díle Oskara Schlemmera“ pojmenovává složité Schlemmerovo vyrovnávání se s vlastním pojetím tělesnosti v kontrastu s nacistickou, typologizující „Körperkultur“. Wolf Eiermann dává čtenáři nahlédnout na Schlemmerův literární talent v kapitole „Artérie světové literatury – Schlemmer čte. Schlemmer píše“,¹³ a Susanne Kaufmann uzavírá publikaci částí „Oskar Schlemmer – neznámý známý“.¹⁴

Kapitola „Oskar Schlemmer jako choreograf a scénograf“¹⁵ je dílem Karin von Maur, autorky pověstné monografie z roku 1972. O Schlemmerově cestě k divadelní tvorbě píše lehkým perem pamětnice,

8 Od roku 2011 ministerský prezident Bádenska-Württemberska.

9 Předseda představenstva L-Banky (Landes Kreditbank Baden-Württemberg – Förderbank).

10 Pojem je vypůjčen z islámského uspořádání súr v Koránu.

11 Kouzelná němčina užívá krkolomně přeložitelného *Wandgestalter*, tj. „stěnotvůrce“, což však může být v češtině vnímáno velmi nelichotivě.

12 „Der Neue Mensch“.

13 „Arterien der Weltliteratur – Schlemmer liest. Schlemmer schreibt“.

14 „Oskar Schlemmer – Der unbekannt Bekannte“.

15 „Oskar Schlemmer als Tanzgestalter und Bühnenbilder“.

6 Mnichovské nakladatelství Hirmer Verlag bylo roku 1948 založeno Maxem Hirmerem (1893–1981) jako *Gesellschaft für wissenschaftliches Lichtbild* a je matadorem nakladatelů uměleckých katalogů. Dlouhodobě spolupracuje s vídeňským Belvederem a Albertinou, ale také s londýnskou Tate či s Deutsches Museum v Mnichově.

7 *Scénografie: výběr článků ze zahraničních časopisů*. Praha: Divadelní ústav, ([1965] 4/1965): 3–11.

či spíše členky rodiny. Směle vetkává čtenářův zájem do Schlemmerova příběhu útržky detailů z jeho osobního života, jako například situaci, v níž se mladší z bratrů Oskar přijde dotázat zručnějšího Carla, zvaného Casca, na doporučení vhodného materiálu pro první kostýmy. Dozvíme se, proč ve Výmaru Schlemmerova hvězda zazářila, ačkoliv byl ve vystoupení *Triadického baletu* alternován, a naopak v Drážďanech, kde vystupoval jako Walter Schoppe, dopadlo představení katastrofálně. Von Maur se zaměřuje na počátky triadického baletu, jehož vize vznikala v Schlemmerově mysli během jeho odloučení od jemu známého světa v době vojenské služby v Alsasku krátce před Vánocemi roku 1916.

Von Maur přináší pohled i na jeho dosud málo známou spolupráci s profesionálními režiséry (Fritz Holl) či úpravu dramatu Leonida Andrejeva (*Král hlad*) stejně jako součinnost Schlemmera s Paulem Hindemithem. Pozoruhodná je informace o Schlemmerově „čínském“ alteregu „Mistru Ei“, s nímž v rámci kabaretních programů (např. *Mistr Ei žongluje s vejci*¹⁶ či *Mistr Ei diriguje*) – vystupoval v různých částech Německa, přičemž v dobovém tisku vycházely obdivné recenze na tato vystoupení perem jakéhosi Waltera Schoppeho...

Von Maur se jemně recykluje v částech věnovaných počátkům *Triadického baletu* a vytěžujícímu popisu jednotlivých provedení. Českému čtenáři otevírá intimní krajinu Schlemmerovy mysli, když cituje z jeho deníku: „Odvozen z triády = kvintakordu, je balet zván tancem trojností“ (CONZEN 2014: 194).¹⁷ Iniciační vztah s manželi Burgerovými ovlivnil Schlemmerovu taneční a divadelní tvorbu do základů a umožnil

mu seznámit se s Dalcrozeovou školou. Von Maur popisuje evoluci *Triadického baletu* a Schlemmerova pojetí divadla, celkem zevrubně se zabývá jednotlivými inscenacemi od Výmarského Bauhauswoche (1922), přes Frankfurter Brückenrevue (1926) až po fenomenální úspěch v Paříži (1932).

Publikace *Visionen einer neuen Welt* přináší elévskému čtenáři srozumitelnou a obsáhlou výpověď o tvorbě jednoho člověka. Odborníci, ať už se jedná o teatrology, historiky řemesel či umění, získají díky knize užitečný materiál k obsáhlému výzkumu rozličných okruhů tvůrčího zájmu Oskara Schlemmera. Sestavit a vydat monografii takových kvalit, jež nese recenzovaná publikace, se zatím nepodařilo ani v sousedním Německu. Kvalitní poznámkový aparát,¹⁸ řazený v textu, i precizně zpracovaná dokumentace zobrazených děl ohlašují zrod užitečné vědecké práce. Autoři věnovali velkou péči soupisu výběrové literatury, která kromě dobových kritik zahrnuje také Schlemmerova vyjádření k vlastní tvorbě a řadu výstavních katalogů. V akribicky sestaveném indexu nalezneme všechny významné Schlemmerovy: kromě Ramana, pochopitelně...

16 „Mr. Ey jongliert mit Ei“

17 „Abgeleitet von Trias = Dreiklang, ist das Ballet ein Tanz der Dreiheit zu nennen“.

18 Citace ze Schlemmerových deníků a dopisů vycházejí buď z prvního souborného vydání redigovaného Tut Schlemmerovou (1970), nebo ze Schlemmerova archivu ve Stuttgartu. *Oskar Schlemmer Archiv* ve založila roku 1969 žena Oskara Schlemmera, Tut Schlemmer, díky financím utrženým z aukčního prodeje tří kreseb jejího zesnulého manžela. Roku 1974 věnovala archivu také jeho písemnosti.

Bibliografie

- CONZEN, Ina (ed.). 2014. *Oskar Schlemmer: Visionen einer neuen Welt*. 1. Aufl. München: Hirmer, 2014.
- Die Zeit ist reif für Oskar Schlemmer. *Die Welt* [online]. 2014 [cit. 2015–10–10]. Dostupné z: <http://www.welt.de/regionales/baden-wuerttemberg/article131352518/Die-Zeit-ist-reif-fuer-Oskar-Schlemmer.html>.
- Ein unbekannter Künstler wird neu entdeckt. *Die Welt* [online]. 2014 [cit. 2015–10–10]. Dostupné z: <http://www.welt.de/regionales/stuttgart/article127970985/Ein-unbekannter-Kuenstler-wird-neu-entdeckt.html>.
- FORSTBAUER, Nikolai B. Rückkehr eines Kunststars. *Stuttgarter-Nachrichten* [online]. 2014, (2) [cit. 2015–10–13]. Dostupné z: <http://www.stuttgarter-nachrichten.de/inhalt.schlemmer-in-stuttgart-rueckkehr-ines-kunststars.e40fef14-1671-43f1-a815-21e932989111.html>.
- FUNCK, Anne. 2014. *Tribal tanzt in der Welt von Oskar Schlemmer: [anlässlich der Ausstellung „Oskar Schlemmer – Visionen einer Neuen Welt“; 21. November 2014 – 6. April 2015 in der Staatsgalerie Stuttgart]* / von Anne Funck nach einer Idee von Anke Menz-Bächle. [Hrsg.: Staatsgalerie Stuttgart. Gestaltung: Marion Blomeyer]. 1. München: Klinkhardt & Biermann, 2014.
- MAUR, Karin von. 1972. *Oskar Schlemmer*. London: Thames and Hudson, 1972.
- MELIKIAN, Souren, *Price Is Right for Signature, Size and Subject: The Market Gets a Second Wind* [online]. 16. 5. 1998 [cit. 2015–10–10]. International Herald Tribune.
- SENSATION! DIE BAUHAUSTREPPE IN STUTTGART. *Oskar Schlemmer Visionen einer neuen Welt* [online]. 2014 [cit. 2015–10–10]. Dostupné z: <http://www.oskarschlemmer-stuttgart.de/de/lets-schlemmer/sensation-die-bauhaustreppe-in-stuttgart/>.
- SCHLEMMER, Oskar a Tut SCHLEMMER. 1977. *Briefe und Tagebücher*. Stuttgart: Hatje, 1977.

DOI: 10.5817/TY2016-1-14